

ZUIVELBEDRIJFSSTRUCTUREN VOOR MORGEN¹

ir. J. Carmeliet,

Direkteur-Generaal Ministerie van Landbouw, Bestuur der Economische Diensten.

Het peilen naar de zuivelstructuren van morgen — laat staan de gepaste of ideale zuivelstructuur — is geen éénvoudige opdracht omwille van de complexiteit van het onderwerp dat raakpunten heeft in menigvuldige beleidsdomeinen: niet alleen dus het landbouwbeleid maar ook het algemeen economisch beleid, het sociaal beleid, het monetair- en fiscaal beleid.

Wanneer ik dit onderwerp hier aansnijdt zal ik dit, uit hoofde van mijn functie, vooral doen vanuit de invalshoek van de landbouw en het gevoerde landbouwbeleid, maar geplaatst tegen de achtergrond van het gevoerde algemeen economisch beleid.

Mijn bedoeling is de rol van de overheid (nationaal en kommunautair) aan te duiden, in de wetenschap dat de overheid het beleid en de omkadering (algemeen en specifiek) vaststelt, terwijl de privésector de konkrete projecten invult en realiseert.

De algemene economische kontekst

De Europese Gemeenschap, die op dit moment 340 mio konsumenten telt, bevindt zich in een ongelooflijk ontwikkelingsproces; sedert de resultaten van de Top in Maastricht (EMU-EPU) kan de Europese integratie belangrijke stappen voorwaarts doen.

Extern aan de EG is er in de eerste plaats de vorming van de zogenaamde Europese Economische Ruimte (EER) die vanaf 1 januari 1993 van start gaat.

In de tweede plaats zijn er de associatie-akkoorden met Polen, Hongarije en Tsjechoslovakije die vanaf 01.03.1992 van kracht zijn.

Ten derde moet hier melding worden gemaakt van de lopende UR onderhandelingen die de vrijmaking van de wereldhandel beogen voor alle sectoren, dus ook voor de landbouw, en die binnenkort zouden worden afgesloten.

Voor de zuivelsektor in ons land zijn goed gestructureerde bedrijven van voldoende schaalgrootte belangrijk.

Bij dit alles ontstaan er dus nieuwe dreigingen maar ook nieuwe kansen en uitdagingen.

Binnen de EG evenwel zorgt een eigen, interne dynamiek voor een snel groeiende rijkdom, die het resultaat is van de synergetische effecten van een economische en wellicht binnen afzienbare tijd ook politieke éénwording.

Nu al heeft de Europese Gemeenschap, in geld uitgedrukt, een aandeel van 30 procent in de totale wereldproductie, op tamelijk grote afstand gevolgd door het Japans-Aziatische blok en de USA.

Al de voorspellingen, gedaan in het Cecchini-rapport inzake de voltooiing van de gemeenschappelijke markt, werden zelfs overtroffen.

De EG zal een nieuwe stuwkracht voor haar groei ondervinden bij de definitieve realisering van de interne markt en het wegvallen van de grensbarrières per 01.01.1993.

De EG-Kommissie verwacht hiervan een jaarlijks effect van meer dan 50 mia Ecu.

De besparing alleen al, zou voldoende zijn om de Oost-Europese markten te stabiliseren en hun economie te ontwikkelen.

Maar de keerzijde van de medaille van de eenheidsmarkt is de toenemende concurrentie op deze markt d.w.z. op eigen markt, en op deze van de partners van de EG wat het bedrijfsleven zal verplichten tot voortdurende aanpassingen van de productie- en kostenstructuren om 'in de markt' te blijven.

Welke zijn de ontwikkelingen binnen de landbouw en binnen de zuivelbedrijfskolom

De quotaregeling in de melkveehouderij heeft niet alleen een opgelegde vermindering van de melkproductie met ongeveer 10 procent bewerkstelligd, maar drijft de melkveehouderij naar sterk gespecialiseerde en zeer kapitaalsintensieve bedrijven. Met gemengde gevoelens worden bovendien, in deze, de nakende EG-beslissingen over de hervorming van de Zuivelreglementering en de GATT-besluiten tegemoet gezien. Dit alles leidt voorts naar een verdere ontkoppeling van de melkveeproducent ten opzichte van de beslissingen aangaande verwerking en vermarkten van zijn basisgrondstof. Een ontwikkeling die niet altijd eenvoudig te aanvaarden valt; een goede melkprijs zal hier zeker heilzaam werken.

Op de grote Europese markt wordt het afzetpatroon bepaald door de distributiesector enerzijds en de grote merkenvertegenwoordigende holdings anderzijds.

Tussen deze twee polen moet de zuivelindustrie met zijn grote verscheidenheid zich ontwikkelen, zich zelfs profileren. Dit zal aanpassing vragen van menig bedrijf, in vele gevallen op structureel vlak, maar misschien meer nog op bedrijfsbeleidsvlak, waarbij meer bepaald geïndividualiseerde kapitaalsinzet en beslissingsmacht kunnen vervagen.

¹ Voordracht ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de kaasmakerij Passendale.

Foto Jorden

De te maken keuze zal niet steeds éénvoudig zijn, zeker op momenten dat een stuk onafhankelijkheid moet prijsgegeven worden.

Groeien, alléén of in een groter geheel, of bewust kiezen voor klein blijven, kan hartverscheurend zijn.

Flexibiliteit, produktiviteit, rentabiliteit zijn produktiegebonden criteria; vergoeding van het kapitaal is een financieringseigen criterium. Precies ter zake zal verzoening noodzakelijk zijn.

Dit neemt niet weg dat wij morgen een basisstructuur zullen nodig hebben die de Belgische melkplas op efficiënte wijze kan verwerken. Dergelijke basisstructuur vergt een aantal produktie-eenheden, ongeacht de financiële kontekst waarin zij opereren, van een zekere schaalgrootte. Een vergelijking met de ons omringende landen, uitgevoerd enkele jaren geleden, toonde aan dat België achterliep, zeker ten opzichte van Nederland en Frankrijk, landen waarvan de zuivellobby precies de laatste paar jaren bijzonder actief is geweest in dit land, weliswaar om uiteenlopende redenen zowel met betrekking tot de uitbreiding zoekende bedrijven als wat de overgenomen bedrijven betreft, en waarbij het mij voorkomt dat plas en markt primeerden op de verwerkingsstructuren.

Het Belgisch sektorplan voor de zuivel

Algemeen

In dit opzicht heeft de Belgische overheid nu precies, in het raam van Verord. 866/90 inzake de verbetering van de verwerking en de afzet van landbouwprodukten, zijn zorg willen uiten. Een herstrukturingsplan werd bij de EEG ingediend, dat, de binding van plas en verwerkingsstructuur centraal stelt, maar vooral een minimale schaalgrootte van de bedrijven heeft willen benadrukken.

Al wil dit plan niet het bestaansrecht aantasten van specifieke niche-verzorgende bedrijven, is de optie precies die noodzakelijke basisstructuur te bewerkstelligen.

De algemene objectieven worden omschreven als een herstructurering van de Belgische zuivelsektor, zodat, door een meer rationele inzet van produktiemiddelen, de gevolgen van de quotaregeling kunnen opgevangen worden ter vrijwaring van de inkomenspositie van de melkveehouders en de concurrentiepositie van de zuivelbedrijven.

Hiertoe dient gestreefd naar een integratie van de zuivelbedrijven, 'pooling' van melk met herverdeling ervan over

gediversifieerde, maar gespecialiseerde en rationeel uitgebouwde produktie-eenheden, vooral georiënteerd naar marktgerichte produkten met een hoge toegevoegde waarde, zoals kaas.

Dit impliceert dat, ten einde tegen minimale kosten op een adequate schaalgrootte te produceren, het noodzakelijk is dat zuivelbedrijven of groepen van melkerijen een structuur opbouwen waarbij:

een gemeenschappelijke *ophaling* aan een minimale kostprijs een aanzienlijke melkplas samenbrengt, en ter beschikking stelt van de produktie-eenheden volgens behoefte en marktomstandigheden;

regionaal gespreide maar gespecialiseerde *produktie-eenheden* op een adequate schaalgrootte, marktgerichte produkten voortbrengen op een milieuvriendelijke wijze. Dit kan bereikt worden door rationalisatieinvesteringen binnen de huidige globale produktiekapaciteit, al dan niet gepaard gaande met transplantatie (herlokalisatie) van exploitaties, waarbij het aantal bedrijfszetels vermindert en overtollige produktiekapaciteit wordt afgestoten;

de produktiekapaciteiten en dus de hoeveelheden melk in ruimere mate kunnen afgestemd worden op de ontwikkeling en produktie van *nieuwe en marktgerichte produkten* met innoverend karakter en hoge toegevoegde waarde; een gemeenschappelijk *kommercialisatie- en promotiebeleid* wordt gevoerd.

Dit herstrukturingsplan en objectieven werden in konsultatie met de Gewesten uitgewerkt en besproken met het georganiseerd beroepsmidden.

Om in aanmerking te komen voor EOGFL-investeringssteun in België moeten de projekten beantwoorden aan voornoemde objectieven. Konkreet betekent dit dat *alleen* projekten van economische entiteiten betrekking hebbende op een melkophaling en/of verwerking van minstens 250 miljoen l, in aanmerking komen;

alsook *alleen* die projekten aangaande gespecialiseerde produktie-entiteiten die na investering minstens 50 miljoen l verse melkprodukten met hoge toegevoegde waarde zoals yoghurt, flans, desserts, enz. verwerken (of 50 miljoen l melk tot kaas, of 150 miljoen l melk tot konsumptiemelk en/of verse produkten en/of innoverende produkten).

Daarenboven moeten de projekten voldoen aan de EEG-selektiecriteria voor investeringen ter verbetering van de voorwaarden inzake verwerking en

afzet van land- en bosbouwprodukten (PBL 163 van 29.06.1990).

Investeringsprojekten die een stijging van de gebruiksmogelijkheden van melk met zich meebrengen, moeten eveneens aantonen dat binnen de groep samenwerkende of fusionerende bedrijven gelijkwaardige capaciteiten worden afgestoten.

De projecten moeten tenslotte betrekking hebben op een investeringsvolume van minstens 100 miljoen fr., BTW niet inbegrepen (voor ophaalstation wordt deze investeringsdrempel verlaagd tot 50 miljoen fr.).

De specifieke situatie van de kaas

De konsumptiemelksektor en de sektor van de verse produkten in het midden latend, kan terzake met betrekking tot de kaasproduktie aangehaald worden dat bij vergelijking met enkele buurlanden over de periode '84-'91:

in België slechts 18% van de melkplas in 1990 omgezet werd in kaas, tegen resp. 47%, 51% en 53% voor West-Duitsland, Frankrijk en Nederland; in 1984 betrof dit resp. 11% voor België, 34% voor West-Duitsland, 43% voor Frankrijk en 40% voor Nederland; in absolute cijfers in België slechts 658 milj. l melk in 1990 voor kaas bestemd was, in West-Duitsland, Frankrijk en Nederland betrof dit resp. 11.151 milj. l, 13.520 milj. l en 5.914 milj. l; kortom de kaasproduktie in Nederland is, in benodigde l melk, bijna tweemaal de Belgische melkplas;

de stijging alleen van de kaasproduktie over '84-'91 in Nederland met 76.300 ton, overtreft de Belgische produktie van 1990 van 65.800 ton; voor West-Duitsland en Frankrijk betrof de stijging resp. 236.900 ton en 159.300 ton.

Opvallend is dat voor Duitsland, waarvan gesteld wordt dat de kaasproduktie toch een KMO-struktuur heeft, de 22 grootste Duitse kaasmakerijen elk meer dan 10.000 ton per jaar produceren, samen goed voor 46% van hun nationale produktie.

Er waren dan ook bijzondere redenen om voor de kaasproduktie aandacht te hebben in dit herstrukturingsplan.

Een vergelijking met de andere EG-landen

Een analyse van een aantal bij de Kommissie ingediende sektorplannen aangaande de afzet en verwerking van zuivelprodukten in het kader van Verord.

866/90, leert ons dat de benadering van de andere Lidstaten meestal minder omvangrijk is (moet dit nog?), maar in ieder geval dezelfde zorgen deelt voor de beoogde subsectoren van de zuivelnijverheid.

Bij deze analyse dient trouwens opgemerkt dat de vooruitgeschoven beleids-opties van de Lidstaten mede dienen geëvalueerd tegen de achtergrond van de beperkte budgettaire ruimte in het kader van deze reglementering.

De klemtoon ligt in nagenoeg alle ons omringende landen op de omschakeling van de produktie van bulkprodukten (boter, poeder, ...) naar de produktie van verse produkten en andere produkten met een hoge toegevoegde waarde zoals kaas. Daarnaast wordt de ontwikkeling van nieuwe produkten en het invoeren van innoverende verwerkingstechnieken aangemoedigd, zodat een algemeen kwaliteitsbeleid kan gevoerd worden.

Duitsland voorziet (vooralsnog) enkel steun in de deelstaten Hessen en Beieren waarbij in deze laatste deelstaat de EG-tussenkomst beperkt blijft tot investeringen inzake verpakingsinstallaties en interne automatizing.

Frankrijk heeft zijn Sektorplan uitgewerkt rond de produktie van officieel erkende kaassoorten, waarbij de verbetering van het ganse produktieproces vanaf de aanvoer tot de verzending, als hoofdobjectief naar voren wordt geschoven.

Het Sektorplan van Ierland sluit nauw aan bij het Belgische plan; opmerkelijk is wel dat ook investeringen inzake kleinschalige verwerkingsfaciliteiten op de boerderijen worden aangemoedigd.

Het Verenigd Koninkrijk viseert de verse produkten met hoge toegevoegde waarden en nieuwe produkten, om te voldoen aan de vraag naar produkten met een kortere bewaarduur.

Het Nederlandse Sektorplan viseert enkel de sektor van de verwerking en afzet van ekologische en bio-dynamische zuivelprodukten. Inspanningen worden geleverd op het vlak van de verbetering van de produktkwaliteit, de marktintroductie van nieuwe ekologische en bio-dynamische zuivelprodukten, en uitbreidingsinvesteringen als gevolg van fusies en samenwerking tussen de kleinschalige ondernemingen actief in deze sektor.

Maar meer nog dan woorden, geven cijfers het belang aan dat de respektieve Lidstaten hechten aan het sektorplan van de melk- en zuivelprodukten.

Een analyse van de voorziene EG-steun voor de zuivelsektor in de lidstaten leert ons dat op een bedrag van 122.778.324 Ecu of + 123 Mecu voor de periode 1991-1993:

twee grote bijdragetrekkers zijn met Griekenland (28,4 Mecu) en Portugal (26 Mecu);

twee middelmatige bijdragetrekkers zijn: Spanje (16,2 Mecu) en het Verenigd Koninkrijk (11,7 Mecu);

in de derde categorie zitten de overige Lidstaten met België met een bedrag van 5,9 Mecu: alleen voor de Nederlandse en Deense zuivel wordt minder besteed.

Als men de steun voor de zuivelsektor stelt ten opzichte van de totale steun voorzien voor dezelfde periode 1991-1993 in het kader van Verord. 866/90 in de diverse Lidstaten van de Europese Gemeenschap, kunnen drie groepen van landen onderscheiden worden.

Vooreerst de landen die *minder dan 10%* van de hen toekomende steun reserveren voor de zuivelsektor (Italië, Frankrijk en Nederland), daarnaast de landen die *tussen de 10% en 20%* voorbehouden van de steun voor deze sektor (Denemarken, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Spanje en Ierland) en tenslotte de landen die in het kader van deze gemeenschappelijke aktie een zeer belangrijke inspanning leveren voor de zuivelsektor, wat uitgedrukt wordt in het reserveren van *meer dan 20%* van de steun voor deze sektor (Griekenland, Portugal en België).

Binnen deze laatste groep van landen spant België de kroon, met een aandeel voor de zuivel van meer dan 40% van de beschikbare middelen. Hetgeen overduidelijk illustreert welk belang de Belgische Overheid, in casu de Minister van Landbouw, hecht aan de noodzakelijke herstrukturering van onze zuivelindustrie, hierin bijgetreden door de Kommissie, welke haar speciale aandacht meer bepaald honoreerde door reeds twee jaar opeenvolgend (1991 en 1992) 2 Mecu extra financiële middelen toe te staan. De aandacht voor deze problematiek uit zich daarenboven niet alleen in het reserveren van de aan België toekomende EG-middelen voor de sektor; ook de Belgische Overheid voor de koöperatieve sektor en de Gewesten voor de privésektor zelf dragen hun steentje bij.

In het kader van de wetten op de economische expansie, staan beide in voor minstens het verlenen van de noodzakelijke 5% steun van de Lidstaat.

Uitvoering van het Belgisch sektorplan zuivel

Zoals gezegd, in het kader van de goedkeuring van het Communautair Bestek 'Verwerking en Afzet van landbouwprodukten in België', werd 5.861.000 Ecu voorzien voor de zuivelsektor voor de periode 1991-1993. Van dit bedrag werd in 1991 1.939.740 Ecu besteed voor projecten welke konden betoelaagd worden in het kader van de zogenaamde overgangsbepalingen.

Einde mei werd nog een reeks projecten bij de Kommissie ingediend. Er zal dan ook bij de Kommissie moeten aangedrongen worden opdat verder bijkomende middelen zouden vrijgemaakt worden om deze herstructurering rond te maken.

Slotbeschouwingen

Dit neemt niet weg dat men de vraag kan stellen of bij dergelijk herstructureringsplan het optreden van de overheid niet ruimer had moeten zijn dan het inzetten van de klassieke instrumenten. Dit is des te meer gerechtvaardigd, gezien enerzijds de beperkte aandacht van de financiële middelen en holdings in dit land voor de agro-alimentaire sektor in het algemeen en de zuivelsektor in het bijzonder, en anderzijds de toch geringe kapitaalkrachtigheid van onze 'familiale' en koöperatieve zuivelbedrijven zelf.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat, in de in wording zijnde grote Europese eenheidsmarkt, dergelijke bedrijven alle aandacht krijgen van de zogenaamde marktleiders.

Volgens Directeur-Generaal Visser van de Rabobank, investeerde Nestlé van 1986 tot 1989 ca 17,6 mia Zw. F. netto op een balanstotaal van 35,4 mia Zw. F.; in genoemd investeringsbedrag was de helft bestemd voor het aankopen van Europees ruimgevestigde merken. Het Franse BSN (Gervais-Danone) investeerde in geciteerde periode netto 31,9 mia FF., waarvan eveneens de helft in 'Goodwill', zijnde merkartikelen.

Het Franse Union Laitière Normande en de Nederlandse Melkunie - Campina, die het zonder 'vergelijkbare' bekende merken moeten stellen, zijn, niet onopgemerkt op Belgisch vlak, recentelijk in de voetsporen van voornoemde reuzen getreden. Immers alleen dergelijke grootschalige bedrijven kunnen voldoende middelen vrijmaken voor Research en Development.

Archief WES

In een recente analyse, uitgevoerd door P. Feillet in opdracht van de Franse ministers bevoegd voor onderzoek en technologie resp. landbouw, waarvan de resultaten werden neergelegd in een rapport getiteld: 'Développer les industries alimentaires par la recherche technologique (déc. '91)', komt men tot volgende vaststelling:

'Contrairement à d'autres secteurs industriels, dits de pointe informatique, électronique, pharmacie, la logique de développement des industries alimentaires par la poussée scientifique et technique, s'efface devant celle de la croissance externe et des efforts sur le plan de marketing. Les dépenses publicitaires des industries alimentaires sont six fois plus élevées que les dépenses de recherche et de développement'.

Is het dan verwonderlijk de verkoopverantwoordelijke in Duitsland voor 'Fromageries Bel-France' met betrekking tot de kaassector te horen stellen dat kleine KMO-kaasmakerijen met regionale uitstraling het in toenemende mate moeilijk zullen krijgen en dat nationale merken door Europese merken moeten worden vervangen en ondersteund door Europese vermarktingsconcepten.

Het is niet zonder zorg, maar eveneens met interesse dat het Ministerie van Landbouw, in het belang van de Belgische melkveehouder en de zuivelnijverheid, de ontwikkelingen in de Belgische Zuivelsektor opvolgt en tracht te begeleiden.

Grensoverschrijdende samenwerkingsvormen zijn produkten van de Eenheidsmarkt 1992. Maar het zal van kapitaal belang zijn dat voldoende im-

pakt aanwezig is van uit eigen landbouwmiddelen op de besluitvorming; goedgestructureerde bedrijven van voldoende schaalgrootte kunnen daar mede borg voor staan.

De bedoeling van het Ministerie van Landbouw is steeds geweest daartoe een steentje bij te dragen. Moge de Belgische zuivelsektor aan deze enorme uitdagingen van de komende jaren op de grote en uitbreidende Europese eenheidsmarkt en aan de steeds toenemende internationale concurrentie, het hoofd bieden en succesvol de toekomst tegemoet zien.